

ISSIQXONA EKINLARIGA ZARARLI ORGANIZMLAR TA’SIRI VA ULARGA QARSHI KURASHISH USULLARI

Saidqulova Jahona Botir qizi

Guliston davlat universiteti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada issiqxona xo‘jaligida yetishtiriladigan ekinlarga zararli organizmlarning salbiy ta’siri, zararkunanda hasharotlar hamda ularga qarshi kurashish usullari hamda issiqxonada yetishtiriladigan ekinlarni parvarishlashni doimiy nazorat qilish haqida berilgan.

Kalit so‘zlar: Issiqxonalar, zararkunandalar, oq pashsha, kimyoviy kurash, agrotexnik tadbirlar, pestisidlar.

Insoniyat taraqqiyotining barcha rivojlanish bosqichlarida aholini noz-ne’matlar sabzavotlar bilan ta’minlash asosiy masala hisoblanadi. Albatta, aholini noz-ne’matlar bilan ta’minlash bilan bir qatorda o‘simliklarni zararli organizmlardan oqilona himoya qilish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Zararkunandalar, begona o‘tlar va kasalliklardan o‘simliklarni himoya qilish maqsadida mamlakatimizda hozirda ko‘plab turli xil kimyoviy moddalar ishlatilmoqda. Issiqxonalarda sabzavot ekinlaridan yuqori hosil olishda chet el duragaylarini qimmatbaholarga sotib olib yetishtirish va mineral o‘g‘itlarni ko‘p qo‘llashning o‘zi yetarli emas. Bunda barcha agrotexnik chora - tadbirlar to‘g‘ri va o‘z vaqtida bajarilishi, ekinlar uchun issiqxonalarda maqbul mikroiklim yaratilishi yuqori va sifatli hosil garovidir.

Shuni ham eslatib o‘tishimiz joizki, O‘zbekiston sharoiti zararli organizmlarning ko‘payishi uchun juda qulay. Chunki bizda issiq iqlim, geografik o‘rnimiz va yertuproq sharoiti begona o‘simliklar o‘sishi va rivojlanishi uchun juda qulay. Qishloq xo‘jaligi ekinlari shu jumladan Issiqxona ekinlariga zarar beruvchi hasharot va kanalar-zararkunandalar hisoblanadi. Zararkunandalar ekinlardagi suyuqlikni so‘rib

hamda ekinlarni kemirib zararlashi mumkin. Bunday zararkunandalar kasallik qo‘zg‘atuvchilar hisoblanadi. O‘simliklarni kasalliklar va zararkunandalardan himoya qilmay turib ulardan sifatli va yuqori hosil olib bo‘lmaydi.

Zararli organizmlarga qarshi kurashish uchun quyidagi tadbirlarni amalga oshirishimiz kerak: yangi yerlarni o‘zlashtirish va ekinzorlarni kengaytirish, maydonlarga ekinlarni to‘g‘ri joylashtirish, zararkunandalarga chidamli bo‘lgan navlarni ekish, ekinlarni almashlab ekish, tuproqqa ishlov berish va o‘simlik qoldiqlaridan tozalash, ekinlarni o‘z vaqtida ekish va qator oralariga ishlovlar berish, muddatida sug‘orish belgilangan miqdorda o‘g‘itlash. Bugungi kunda o‘simliklarni kasallik va zararkunandalardan himoya qilishning oson va tezkor usuli sifatida kimyoviy usul qo‘llanilmoqda. Kimyoviy himoya qilish usulining afzalliklari shular jumlasidandir:

-har bir dehqon o‘zi kutgan samaraga tez erishishi mumkin.

-bitta ekindan bir vaqtning o‘zida bir necha turdagi zararkunandalarni yo‘qotishga qarshi qo‘llash mumkin.

Kimyoviy himoya qilish usullarining kamchiliklari ham mavjud:

-inson uchun zaharli

-oziq-ovqat mahsulotlarining pestisid qoldiqlari bilan zaharlanishi ortadi

-foydali hasharotlar uchun zaharli

-zararli organizmlarni pestisidlarga chidamliligi tez ortadi

-iqtisodiy jihatdan qimmat.

Ammo kimyoviy usulni ekologik va iqtisodiy nuqtai nazardan afzal deb bo‘lmaydi. Kimyoviy usul eng ohirgi so‘nggi chora hisoblanadi. Yana bir zararkunandalarni nazorat qilishning mexanik usullari mavjud. Ular quyidagilardan iborat:

- hasharotlarni qo‘l bilan yig‘ish;
- kemiruvchilar uchun tuzoqlar o‘rnatish;
- barglardagi kanalarni tozalash;
- og‘riqli kurtaklarni va novdalarni kesish ;

Bundan tashqari issiqxona ekinlarining hosildorligini kamayishining yana bir sababi haroratning oshishi yoki kamayib ketishi ekinlarning o'sib rivojlanishiga, kasalliklar va zararkunandalarga chidamliligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu eritmalari bilan ishlov berish zarur.

Issiqxona ekinlariga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi asosiy zararkunandalardan biri oq pashshalar juda keng tarqalgan. Bu hasharot issiqxonalaridagi bodring, baqlajon, pomidor, qalampir, karam ko'chatlarini zararlaydi. Bularga qarshi kurashish uchun issiqxonani ortiqcha chiqindilardan, o'simlik materiallaridan, begona o'tlardan tozalashdir. Bundan tashqari asosiy kurash choralaridan biri kimyoviy kurash chorasini ham qo'llaniladi. Bizning sharoitimizda issiqxonalarda ekiladigan ekinlarga zararli organizmlardan (kasallik, hasharot, begona o't) eng ko'p so'ruvchi va kemiruvchi zararkunanda hasharotlar ta'sir ko'rsatadi. Bunga asosiy sabab esa mavsumdan tashqari kuz-qishki oylarda issiqxonalarining ichi zararkunanda hasharotlarning ko'payishi uchun qulay sharoitlarning yaratilganligidadir. Shuning uchun issiqxonalarda ekiladigan ekinlarning urug'lari alohida preparatlar bilan ishlov berilib, vegetatsiya davri davomida o'simlikni kerakli pestisidlar bilan ishlov beriladi. Bundan tashqari issiqxonalarda ekiladigan ekinlarni muntazam ravishda parvarishlashni nazorat qilish, ularni qo'shimcha oziq elementlari bilan ta'minlab turishni taqozo etadi.

Xulosa qilib aytganda, biz o'z tomorqa yerlarimizda qurilgan issiqxonalarimizdan unumli foydalanib ekilgan ekinlarni o'z vaqtida parvarishlab zararkunandalarni ko'payishini va hosilimizga ziyon keltirishini oldi olsak albatta o'zimiz kutgan natijaga va yuqori hosildorlikka erishamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Sh.T.Xo'jayev, E.A.Xolmurodov–Entomologiya, qishloq xo'jalik ekinlarini himoya qilish va agrotoksikologiya asoslari (III-nashr), Toshkent, 2014 yil.
- 2.www.agriculture.uz
- 3.Internet ma'lumotlari